

УДК 656.13.052.8

АНАЛІЗ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ ЗАСТОСУВАННЯ СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ ДО УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕКОЮ ДОРОЖНЬОГО РУХУ

*А. В. Горпинюк, к.т.н., заступник директора з наукової роботи,
С.М. Тарабан, к.т.н., завідувач відділу дослідження безпеки на транспорті, питань нормування,
стандартизації та метрології (ВДБТ НСМ),
А. О. Шатран, інженер 1 категорії ВДБТ НСМ,
ДП «ДержавтотрансНДІпроект»*

За даними Всесвітньої організації охорони здоров'я (ВООЗ) травмування внаслідок дорожньо-транспортних пригод (ДТП) є основною причиною смерті людей у віці 5 – 29 років. Щороку у світі внаслідок ДТП помирає понад 1,35 мільйонів людей і до 50 млн людей отримують серйозні травми [1]. В Україні ці показники варіюються в межах від майже 3,5 тис. (за офіційною статистикою Національної поліції України за 2016 – 2019 рр., <http://patrol.police.gov.ua/statystyka/>) до 6,1 тис. загиблих людей (за даними ВООЗ за 2016 рік), а щодо травмованих – від 30 до 35 тис. людей (за тією ж офіційною статистикою). Статистику щодо наслідків ДТП, скоєних в Україні у 2000-2019 рр. показано на рисунку 1.

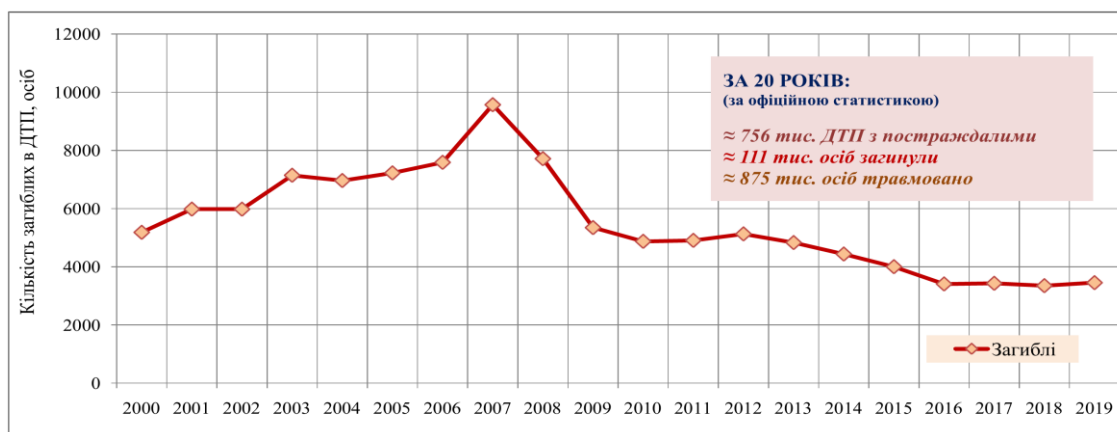

Рисунок 1 – Наслідки ДТП, скоєних в Україні у 2000-2019 роках

Оцінюючи наслідки від ДТП слід зауважити, що для більшості країн світу аварії на дорогах коштують 3% валового внутрішнього продукту країни [1]. Це також стосується й України – за розрахунками експертів Світового банку, соціально-економічні втрати України від дорожньо-транспортного травматизму оцінюються в 4,5 млрд. доларів США на рік, що становить приблизно 3,4 % валового внутрішнього продукту країни (у розрахунках 2014 року), включаючи матеріальні витрати, пов'язані з пошкодженням майна та зниженням продуктивності праці, та людські втрати через тяжкі травми або смерть внаслідок ДТП. Це досить високі показники порівняно з показниками інших країн із середнім та високим рівнем доходів, де такі втрати становлять 1-2 % ВВП цих країн.

На стан безпеки дорожнього руху (БДР) безпосередній та значний вплив здійснюють підприємства, установи, організації (незалежно від форми власності, виду діяльності, галузевої належності), які мають на обліку транспортні засоби та/або під час здійснення своєї діяльності використовують автомобілі, оскільки в тій чи іншій мірі вони беруть участь у дорожньому русі, а отже взаємодіють з системою дорожнього руху. Саме цим об'єктивним чинником обумовлена потреба в заохоченні учасників автотранспортного ринку до впровадження питання безпеки на дорогах в загальну політику своїх компаній, зокрема шляхом запровадження систем управління безпекою дорожнього руху (СУБДР).

У цьому контексті, важливим кроком на шляху до вирішення питань, пов'язаних із забезпеченням безпеки дорожнього руху (БДР), стало розроблення міжнародного стандарту *ISO 39001:2012 «Road traffic safety (RTS) management system – Requirements with guidance for use»* (далі – ISO 39001), який вперше вмістив у собі набір мінімальних вимог до побудови СУБДР. Цей міжнародний стандарт, як один із сімейства стандартів ISO щодо систем управління, ґрунтується на останніх загальноприйнятих стандартах управління (розроблених ISO) та PDCA (Plan-Do-Check-Act) – циклу організаційного управління (або цикл Демінга-Шухарта), згідно з яким управління має циклічно відбуватися за такими стадіями: планування, виконання, перевіряння, коригування (вплив) (рисунок 2). Тут, важливим чинником є оцінка та розуміння ризиків виникнення нещасних випадків, що має обов'язково враховуватися організацією (підприємством), оскільки це може суттєво впливати на ефективність (результативність) її діяльності.

Рисунок 2 – Цикл організаційного управління (Демінга-Шухарта)

Прихильність організації (підприємства) принципам сталої та безпечної мобільності – одна із переваг, що є найбільш чітко вираженою від застосування ISO 39001. На сьогодні в практиці країн світу все частіше можна отримати позитивні відгуки щодо застосування ISO 39001, в тому числі щодо переваг та одержання позитивних результатів організацій (підприємств) в частині забезпечення БДР внаслідок його застосування (впровадження).

Сертифікація організацій (підприємств) на відповідність вимогам стандарту ISO 39001 є одним із способів демонстрації, що системний підхід до управління БДР дійсно працює. Загальні тенденції до сертифікації СУБДР (на відповідність вимогам ISO 39001), вказують на суттєве збільшення у 2017 році кількості виданих сертифікатів в різних країнах світу. У відсотковому співвідношенні, порівнюючи показники 2016 та 2017 року, ріст складає близько 30 %. Безумовним лідерам у світі за кількістю виданих сертифікатів є Європа. Її частка в загальному обсязі у 2017 році склала 53,1 %. При цьому, показовими є, зокрема такі країни, як Сполучене Королівство Великої Британії та Північної Ірландії, Італія, Іспанія та Греція.

Повертаючись до України, в цьому контексті варто згадати 2015 рік, коли на виконання плану заходів на 2015 рік з виконання Галузевої програми забезпечення безпеки руху на автомобільному транспорті на 2013-2015 роки, затвердженої наказом Міністерства інфраструктури України від 04.04.2013 № 210, технічним комітетом стандартизації ТК 80 «Дорожній транспорт» спільно з ДП «ДержавтотрансНДІпроект» було розроблено та наказом ДП «УкрНДНЦ» від 21.08.2015 № 101 прийнято національний стандарт *ДСТУ ISO 39001:2015 Система управління безпекою дорожнього руху (БДР). Вимоги та настанова щодо застосування (ISO 39001:2012, IDT)* (далі – ДСТУ ISO 39001:2015) та згідно з наказом ДП «УкрНДНЦ» від 01.10.2015 № 122 йому надано чинності з 01.01.2016.

В Україні сертифікація СУБДР (на відповідність вимогам ISO 39001) нажаль досі не набула поширеного характеру. У 2016- 2019 рр. згідно з офіційними даними, оприлюдненими на сайті Міжнародної організації зі стандартизації (ISO) сертифікація таких систем не проводилася на жодному українському підприємстві.

Враховуючи актуальність питання та зважаючи на гостроту проблеми БДР в Україні, ДП «ДержавтотрансНДІпроект» у 2018-2019 рр. було проведено дослідження в рамках науково-дослідної роботи (НДР «Дослідження та розроблення рекомендацій щодо запровадження в Україні систем управління безпекою дорожнього руху відповідно до вимог ДСТУ ISO 39001:2015 «Система управління безпекою дорожнього руху. Вимоги та настанова щодо застосування (ISO 39001:2012, IDT)», № державної реєстрації 0120U100852) [2].

Метою цього дослідження стало розроблення і наукове обґрунтування рекомендацій щодо запровадження в Україні СУБДР відповідно до вимог ДСТУ ISO 39001:2015 для забезпечення захисту життя та здоров'я населення, а також зменшення соціально-економічних втрат від дорожньо-транспортного травматизму шляхом зниження рівня смертності, травматизму та інвалідності на дорогах, ступеня тяжкості наслідків ДТП.

Практичну цінність результатів, одержаних під час проведення НДР складають, зокрема розроблені для практичного використання рекомендації стосовно запровадження та використання в Україні СУБДР. Ці рекомендації містять впорядкований опис настанов щодо основних етапів впровадження СУБДР, не встановлюють правових норм, а несуть виключно інформаційний характер для підприємств, установ, організацій (незалежно від форми власності, виду діяльності, галузевої належності), політика діяльності яких базується, зокрема на пріоритетності питань безпеки персоналу, а також націлена на забезпечення сталого розвитку бізнесу, в тому числі за рахунок впровадження СУБДР задля зменшення ризиків і загроз, пов'язаних із дорожнім рухом під час ведення господарської діяльності.

Висновки.

Досвід країн світу показує, що суттєво знизити рівень смертності та травматизму на дорогах (внаслідок виникнення ДТП) можна шляхом застосування системного підходу до управління БДР, дотримуючись вимог міжнародного стандарту ISO 39001, який визначає елементи кращої практики управління БДР та сприяє організаціям (підприємствам) в частині забезпечення БДР досягати помітних позитивних результатів.

Водночас, наявна ситуація з організацією та управлінням українськими компаніями перевізними процесами в розрізі забезпечення їх безпеки не відповідає сучасним викликам та потребам держави і суспільства. Таке стало можливим, зокрема, з причини недостатності інформаційного та методичного забезпечення розроблення і впровадження СУБДР. Це обумовлює гостру потребу в заохоченні учасників автотранспортного ринку до впровадження питання безпеки на дорогах в загальну політику своїх компаній, що може бути досягнуто за умови прийняття та дотримання вимог і принципів міжнародних нормативів у сфері функціонування СУБДР, зокрема передбачених міжнародним стандартом ISO 39001, аналогом якого в Україні є національний стандарт ДСТУ ISO 39001:2015, що встановлює гармонізовані з редакцією міжнародного стандарту вимоги до управління БДР.

Література:

1. Global status report on road safety 2018 [Електронний ресурс] / ВООЗ. – Женева, 2018. – Режим доступу: <https://www.who.int/publications/i/item/9789241565684>.
2. Дослідження та розроблення рекомендацій щодо запровадження в Україні систем управління безпекою дорожнього руху відповідно до вимог ДСТУ ISO 39001:2015 «Система управління безпекою дорожнього руху. Вимоги та настанова щодо застосування (ISO 39001:2012, IDT)». Звіт ДП «ДержавтотрансНДІпроект» з НДР, № державної реєстрації 0120U100852, 2019 р.